

Simone Weilin inspiroimia ajatuksia eettiseksi kasvamiseen, hyvän toteutumiseen ja sosiaaliseen silloittumiseen kuudennen aallon (2010–2050) yhteiskunnassa

Voitto Kuosmanen

TIIVISTELMÄ

■ Simone Weil (1908–1943) oli ranskalainen filosofi, jota kiinnosti kysymys, kuinka elää eettisesti vastuullista elämää modernissa, ihmisen elämän edellytyksiä tuhoavassa kulttuurissa. Weil ajatteli, että ihmisen ydin on hyvyys. Ongelmana on se, että ajatuksemme ja tekomme eivät enää tavoita toisiaan. Taustalla on juurista irtirepeytymisen ongelma. Kun ihminen on repeytynyt irti juuristaan, hän on kadottanut vallan omaan elämäänsä.

Miten oman elämän sivustakatsojaksi asettunut voisi elää eettisesti arvokasta elämää? Weil pyytää ihmistä kääntämään katseen tarpeisiinsa ja niiden tyydyttämiseen. Weil katsoi, että ihmisiä yhdistävät aidot fyysiset ja ”sielun” tarpeet. Fyysisten tarpeiden tyydyttyminen on ihmisten yhteinen intressi. Yhteiskunta voidaan rakentaa noiden tarpeiden tyydyttämisen perustalle. Kuitenkin vasta sitten, kun ihminen ottaa itse vastuun henkisten tarpeidensa tyydyttymisestä, hän silloittaa itsensä toisiin ihmisiin ja luontoon eli kasvattaa juurensa uudelleen.

Ihmiskunnalla on ratkaistavana jännite sivilisaation tuhon ja kestävän tulevaisuuden välillä. Nyt elämme niin sanotussa kuudennen aallon (2010–2050) yhteiskunnassa, jossa haasteeksi nousee solidaarisuuteen perustuvien siteiden vahvistaminen ihmisten keskinäisessä toiminnassa. Tekstissä pohdin, millaisia ajatuksia Simone Weil tarjoaa sosiaalipedagogisesti virittyneille toimijoille kestävän tulevaisuuden rakentamiseen.

Avainsanat: *Simone Weil, tarpeet, velvollisuudet, etiikka, kasvatus*

ABSTRACT

THOUGHTS ON ETHICAL GROWTH, STRENGTHENING OF SOCIAL TIES, AND FULFILMENT OF GOOD HUMAN LIFE IN THE SIXTH WAVE (2010–2050) SOCIETY, INSPIRED BY SIMONE WEIL.

■ Simone Weil (1908–1943) was a French philosopher who was interested in how to live an ethically responsible life in a modern society. According to Weil, the basic of human being is good. The problem is that our thoughts and actions no longer match with each other. In the background, there is a problem of losing one's roots. When human beings are torn from their roots, then ideologies etc. have conquered their thinking and acting.

How can someone who is a bystander in his/her own life lead an ethically worthy life? Weil asks people to think their needs and how to meet them. According to Weil, people are united by genuine physical and 'soul' needs. Human beings share the common interest of satisfying their physical needs. However, that is not enough. Only when people take the responsibility of meeting their spiritual needs, they build bridges to other people and nature and re-establish their roots.

The humankind has to solve the tension between the destruction of civilization and a sustainable future. We now live in the so-called 6th wave (2010–2050) society, where the challenge is to strengthen solidarity-based ties in between people and in organizing work and services. In this text, I discuss what kind of ideas Simone Weil has to offer to social pedagogically motivated actors in building a sustainable future.

Keywords: *Simone Weil, needs, responsibilities, ethics, education*

Johdanto

Simone Weil (1908–1943) oli ranskainen filosofi, jota kiinnosti kysymys, kuinka elää eettisesti vastuullista elämää modernissa, varsin väkivaltaisessa ja ihmisen elämän edellytyksiä tuhoavassa kulttuurissa. Weil ajatteli, että ihmisen peruspyrkimys on toimia hyvin ja oikein. Ongelmana on se, että ajatuksemme ja tekomme eivät tavoita toisiaan. Taustalla on juurista irtirepeytymisen ongelma eli kokemus juurettomuudesta, joka ilmenee oman paikan puuttumisena sekä ihmisen ja luonnonympäristön kulkeutumisenä erilleen. Ongelmaksi Weil näkee sen, että yliyksilöllinen on ottanut vallan ihmiseltä ja että ihmisiä arvioidaan yleispätevyyden vaatimuksilla. Standardoitu ihminen asetetaan laatikkoon marssi-

maan samaan tahtiin muiden kanssa. Tämä on merkinnyt myös sitä, että ihmisten väliset ystävyuden ja rakkauden sekä totuuteen ja luottamukseen perustuvat siteet tuhoutuvat. Oman elämänsä valintojen sivustakatsojaksi asettunut ja paikkansa kadottanut ihminen on tullut alttiiksi ulkopuolisten mahtien, oppien ja aatteiden kutsuille.

Tässä tekstissä tarkastelen Simone Weilin ajatusten perustalta eettiseksi kasvamisen haastetta. Pohdin, mitä haasteita sosiaalipedagogisesti virityneelle kasvatukselle tulee yhteiskunnassa, jossa jännite sivilisaation tuhon ja kestävän tulevaisuuden välillä on ratkaistava. Tulevaisuuteen suuntaavalle kasvatustajalle nostan maisemaksi kuudennen aallon (2010–2050) kulttuurin, jonka keskiössä on solidaarisuuteen perustuvien siteiden vahvistaminen ihmisten keskinäisessä toiminnassa sekä työn ja palvelujen järjestämisessä. Kuudennen aallon kulttuurissa haasteena on se, mitä osataan yhdessä, halu tehdä kestäviä ratkaisuja lyhytaikaisen saalistamisen sijaan, halu ottaa vastuu sekä halu katsoa tulevaisuuden suuntaan. (Wilenius 2015, 141–143; Kuosmanen 2017a, 81–84.) Muutoksen kuudennessa aallossa tarvitaan ihmisiä, jotka liittyvät osaksi yhteisöään omilla tietoisilla valinnoillaan. Wilenius (2015, 187) toteaa: ”Tie sosiaalisuuteen ja ympäröivän maailman huomioon ottamiseen syntyy oman ajattelun kautta eikä ensisijaisesti perittynä tapana. – – Tällaisen sosiaalisen tietoisuuden syntyminen on avainasia, jos ihmiskunta haluaa selvittää kunnialla seuraavalle vuosisadalle.” Kuudes aalto kutsuu esiin sosiaalipedagogiseen ajatteluun ja toimintaan perustuvaa yhteiskuntaa.

Simone Weilin ajattelua tarkastelen *Painovoima ja armo* (1957) sekä *Juurtuminen* (2007) -teosten perustalta. Jukka Hankamäen väitöskirja *Rakkauden välittäjä* (2006) ja Juha Varton *Mitä Simone Weil on minulle opettanut* (2005) ovat tuppineet minua pohtimaan Simone Weilin ajattelua ihmiseksi kasvamisen ja kasvamaan saattamisen sosiaalipedagogisessa kontekstissa. Weilin ajattelua eettisesti kestävän kulttuurin rakentumisessa olen aiemmin pohtinut esseissäni ja artikkeleissani (2009; 2012; 2013; 2015; 2017b; 2017c).

Juurilta irtirepeytymisen haaste

Ihmisen maailmassa olemisen ja toimimisen perusviritys tuli haastetuksi, kun hän astui keinotekoisesti rakentuvaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Siirtyminen maatalousyhteiskunnasta teolliseen kaupunkiympäristöön merkitsi irtautumista traditioista ja luonnosta. Se merkitsi asettumista luonnollisista yhteyksistä keinotekoiisiin ympäristöihin ja keinote-

koisiin suhteisiin. Ihmisten keskinäisten, hiljaisten sopimusten ja luottamussuhteiden tilalle alkoi tulla sopimuksia, joilla toisaalta luotiin järjestystä yhteiskuntaan ja toisaalta suojattiin ihmisiä liialliselta kulumiselta ja hyväksikäytöltä. Lainsäädäntöön perustuvat oikeudet alkoivat – etenkin hyvinvointivaltion aikana – korvata aiemmin ihmisten keskinäisiä velvollisuuksia toisiaan kohtaan.

Moderni maailma irrotti ihmisen luonnollisesta. Valtio vahvistui, ideologiat, puolueet, raha ja markkinat alkoivat miehittää ihmisen ajattelua ja toimintaa. Kasvoi riski siihen, että ihminen kadottaa yhteyden itseensä ja omiin – aitoihin – tarpeisiinsa. Ihmisen yläpuolelle asettuneet mahdit alkoivat tuottaa hänelle koko ajan uusia tarpeita. Yhteyden itseen, toisiin ja luontoon kadottanut ihminen yritti rakentaa hyvää elämää tyydyttämällä tarpeita, jotka määräytyivät hänen ulkopuoleltaan. Hän alkoi myös katsella, onnistuiko hän itse tyydyttämään ulkopuolelta määräytyvät tarpeensa yhtä hyvin kuin naapurinsa. Riski kasvoi, että ihmisestä tulee oman elämänsä sivustakatsoja.

Weil pohti juurilta irtirepeytymisen kysymystä 1930-luvun ja 1940-luvun alun maisemissa. Kun katsoo 2000-luvun kulttuurin maisemaa, voi ajatella, että juurilta irtirepeytymisen kysymys on yhä ajankohtainen ja juurtuminen ehkä vieläkin haasteellisempaa kuin Weilin elinaikana. Tämän ajan markkina- ja yksilön valinta -yhteiskunnassa markkinat tuottavat keinotekoisia tarpeita nopeutuvalla tahdilla, jännite kuluttajakansalaisuuden ja eettisen kansalaisuuden välillä on vahva. Aidot tarpeet, sellaiset, joiden tyydyttyminen auttaisi ihmistä toteuttamaan omaa elämänsuunnitelmaansa ja auttaisi hänen kasvuaan persoonaksi, voivat jäädä huomiotta. Riski jäädä yhteiskunnan marginaaliin, syrjäytyä ja vieraantua – valtion aktivointitoimenpiteistä huolimatta – on suuri, koska sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävä tulevaisuuden rakentamisessa liian vähälle huomiolle tahtovat jäädä pyrkimykset rakentaa siltoja ihmisten välille. Enemmän huomiota kaipaisivat myös asiat, jotka vahvistaisivat kulttuurin eettistä perustaa.

Kasvu eettisesti vastuulliseksi ihmiseksi

Weil ajatteli, että ihmisellä on velvollisuus vain ihmistä (sekä luontoa) kohtaan. Hän ajatteli, että tarpeet ja velvollisuudet ovat ensisijaisia suhteessa oikeuksiin, koska oikeudet vievät ihmisen ajatukset pois hyvän ymmärtämisestä ja eettisen ihmisen rakentumisesta. Hän katsoi, että oikeudenmukaisuus on voimassa siellä, missä ihmiset tuntevat humaaneja ja

yhteiskunnallisia velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Etiikka toteutuu tekoina, kuten myös oikeudenmukaisuus.

Eettiseksi kasvussa Weil ehdottaa tarpeisiin syventymistä. Ihmisellä on itseään ja toisia ihmisiä kohtaan aitoja velvollisuuksia, jotka kasvavat hänen tarpeistaan. Weil katsoo, että ihmisellä on luonnostaan elämälle välttämättömiä tarpeita. Tarpeet määräävät ihmisenä olemisen rajat ja luovat perustan arvoille. Tarpeet määräävät sen, mitä pidetään arvokkaana. Pitää vain tietää, mitkä ovat elämälle välttämättömät tarpeet. Sitten on päätettävä, elääkö tarpeiden määrittämien velvoitteiden mukaisesti vai ei.

Kasvaakseen eettiseksi, ihmisen on ymmärrettävä, mitkä ovat keinoitekoisia tarpeita ja mitkä aitoja tarpeita. Keinotekoisien tarpeiden tyydyttäminen estää juurten kasvun. Aitojen tarpeiden tyydyttäminen on ravintoa juurille ja juurtumiselle, sanoo Weil.

Keinotekoiset tarpeet tulevat ihmisten ulkopuolelta. Niiden tyydyttäminen palvelee suuria eläimiä ja niiden pyrkimyksiä. Keinotekoisien tarpeiden tyydyttäminen estää hyvän toteutumisen ihmisen elämässä, ja ne estävät myös ihmisen silloittumista toisiin ihmisiin ja luontoon. Ne ovat myrkkä juurille.

Weil ajatteli, että jokaisella ihmisellä on aitoja tarpeita, fyysisiä ja sielun – eli henkisiä – tarpeita. Ihmisiä yhdistävät samat fyysiset tarpeet, kuten ravinnon ja suojan tarve. Näiden tarpeiden tyydyttäminen on ihmisten yhteinen intressi. Jokainen ymmärtää ne, ja ne ovat helposti ratkaistavissa yhteisöissä, koska ne koskettavat konkreettisesti jokaista ihmistä. Yhteiskunta voidaan rakentaa noiden tarpeiden tyydyttämisen perustalle: Ravinnon tuotanto, asuminen, terveystalvelut ja niin edelleen. Katseen suuntaaminen ihmisiä yhdistävien fyysisten tarpeiden tyydyttämiseen alkaa kutsua ihmiset mukaan samaan kuvaan ja tarinaan. Se luo perustaa eettisesti kestäväen yhteiskunnan ja kulttuurin rakentumiseen, mutta se ei vielä riitä.

Fyysisten tarpeiden tyydyttäminen luo hyvän arvoperustan ihmisten keskinäiselle toiminnalle, mutta vasta henkisten tarpeiden tyydyttäminen tekee ihmisestä eettisen, hyvää tahtovan ja hyvää toteuttavan. Vastuuta henkisten tarpeiden tyydyttämisestä ei voi sysätä valtiolle, kirkolle tai puolueelle. Vasta, kun ihminen itse ottaa vastuun henkisten tarpeidensa tyydyttämisestä, hän alkaa silloittaa itseään toisiin ihmisiin, alkaa vapautua miehittäjistä – hän alkaa silloittaa itsensä uudelleen ihmisiin, yhteisöihin, maailmaan ja luontoon. Weilin ajattelun taustalla on buddhalaisen filosofian ajatus siitä, että ihminen elää yhteyksissä, kaikki vaikuttaa kaik-

keen eikä ole samantekevää, kuinka toimin. Se, miten ihminen ymmärtää yhteydet ja miten hän rakentaa elämäänsä suhteessa toisiin, määrittää eettistä ihmistä.

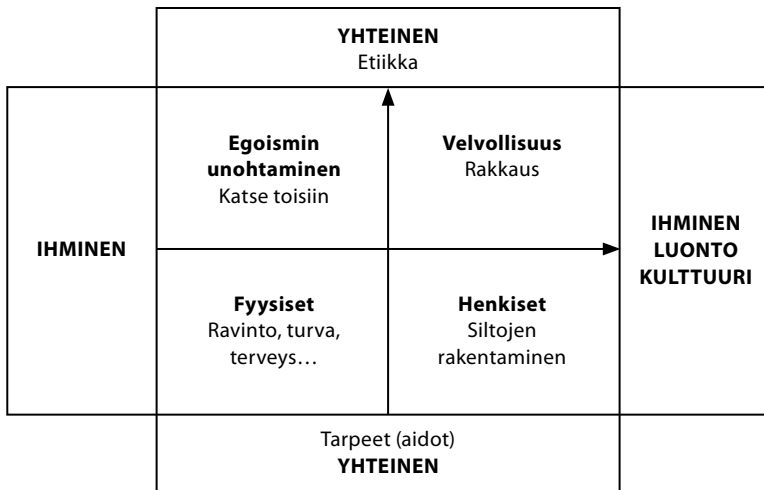
Henkisten tarpeiden tyydyttyminen vasta tekee ihmisestä sen, mitä hän voi olla, sanoo Weil. Mutta, miten ”silloittua”? Miten vapautua suurten eläinten palveluksesta? Miten vapautua egoistisesta ”mä haluun” -moraalista?

Weil ehdottaa näkökulman vaihtoa. Käännä katse itsestä ulospäin, toisiin ihmisiin ja luontoon. Se auttaa vapautumaan omiin huoliin käperytymisestä. Egoistinen minä alkaa tulla vähemmän tärkeäksi. Katse alkaa kohdistua omaan toimintaan ja sen seurauksiin: Miten minä voin pitää huolen siitä, että lähimmäisteni ja ylipäänsä toisten ihmisten tarpeet tulisivat tyydytetyiksi? Minun ei tule olla huolissani siitä, miten minua kohdellaan, vaan huolehtia siitä, miten itse kohtelen toisia. Matka hyvän ymmärtämiseen ja eettisen ihmisen kasvuun voi alkaa tästä.

- Mitä henkisiä tarpeita Weil ajatteli ihmisellä olevan? Niissä itsensä asemoimisen, suhteiden rakentumisen ja silloittumisen kannalta tärkeiksi kysymyksiksi tulee:
- Miten vahvistan keskinäistä kunnioitusta sosiaalisissa suhteissani? (Järjestyksen tarve)
- Käytänkö vapauttani niin, että se vahvistaa hyvää tahtoa? (Vapauden tarve)
- Täytänkö itseäni ja toisia kohtaan velvollisuuteni? (Tottelevaisuuden tarve)
- Otanko vastuun omasta kasvamisestani ja toisten kasvamaan saattamisesta? Olenko tässä asiassa proaktiivinen? (Vastuullisuuden tarve)
- Pidänkö huolen siitä, että jokaisella ihmisellä on yhtäläinen arvo ja mahdollisuus täyttää velvollisuutensa ja toteutua ihmisenä? (Tasa-arvon tarve)
- Otanko paikkani sosiaalisessa verkostossa moraalisen statukseni mukaan? (Hierarkian tarve)
- Olenko jättänyt jonkun ihmisen huomiotta tai kieltänyt hänet? (Kunnian tarve)
- Jos olen tehnyt jotakin väärää tai tuhonnut hyvää, olenko valmis sovittamaan vahingollisen tekoni? (Rangaistuksen tarve)
- Sanonko ja kirjoitanko asioita, jotka ymmärrän, ja joiden ”vaikutukset” oivallan? (Mielipiteen vapauden tarve)

- Olenko aiheuttanut jollekin ihmiselle pelkoa? (Turvallisuuden tarve)
- Olenko pelokas? Uskallanko ottaa riskejä? (Riskien ottamisen tarve)
- Millaista mielentilaa haluni omistaa vahvistaa?
(Yksityisen ja yhteisen omaisuuden tarve)
- Rakastanko totuutta? Autanko lapsia, nuoria, ketä tahansa,
rakastamaan totuutta? (Totuudellisuuden tarve).

Kun ihminen ottaa vastuun henkisten tarpeidensa tyydyttämisestä, hän alkaa ratkaista ikuista oikeuksien ja velvollisuuksien sekä vapauden ja vastuun välistä dilemmaa. Hän alkaa oivaltaa, mitä on järkevää tahtoa. Hän alkaa kasvattaa juuriaan sosiaaliseen, kulttuuriseen ja luonnolliseen ympäristöönsä. Hän ottaa vastuun hyvän toteutumisesta, ei vain omassa elämässään, vaan myös toisten ihmisten ja ihmiskunnan elämässä. Hahmottelen kuviossa 1 Weilin ajattelun inspiroimana, kuinka ihminen voisi juurtua uudelleen toisiin ihmisiin, luontoon, kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

KUVIO 1: Ihmisen uudelleen juurtuminen yhteiskunnassa.

Ihmisiä yhdistävät yhteiset tarpeet, joiden tyydyttämisen perustalta alkaa virittyä ajattelua ja toimintaa, joka vahvistaa hyvän toteutumista yksilössä, yhteisössä ja yhteiskunnassa. Etiikka virittyy perustalle, jossa ihminen alkaa nähdä itsensä yhteyksissä ja osana suurempaa kokonaisuutta: minä itse ei ole enää kovin tärkeä asia hyvin elämisessä. Ihmisen ajattelua ja toimintaa alkaa virittää rakkaus ihmistä ja koko maailmaa kohtaan, kuten Paulo Freire perustelee ajatustaan taistella mieluummin oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta kuin hyväntekeväisyisyhteiskunnan. Tarpeiden tyydyttämisen perustalta alkaa rakentua yhteiskunta, jossa ihmiset alkavat nähdä itsensä samassa tarinassa ja kuvassa toisten ihmisten kanssa. Se luo perustaa oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden toteutumiselle ihmisten keskinäisessä toiminnassa.

Haaste kasvamaan saattajille

Elokuvaohjaaja Duncan Jones kiteyttää Twitterissä 16.8.2018 tässä ajassa olevan jännitteen: On käynnissä kilpajuoksu sivilisaation romahduksen ja kestävään tulevaisuuteen siirtymisen välillä – ja eriskummallista kyllä, ihmisiä juoksee molempiin suuntiin. Jonesin ajatuksessa kiteytyy asia, joka haastaa myös tulevaisuuteen suuntaavan kasvatuksen pohtimaan perustojaan. Mikä odottaa tien päässä yhteiskunnassa, jossa ihmisen odotetaan tekävän yksilöllisiä valintoja markkinoilla? Millaisten suhteiden rakentamiseen ajattelu ihmistä kutsuu? Millainen suhde yksilöille tulee yhteisöihin ja sosiaaliin kysymyksiin? Millä aikajänteellä katsellaan luonnon suuntaan? Jääkö hyvän etsintä ja kestävä etiikan rakentaminen ajatukseen ”kukin olkoon huolestunut omasta hyvinvoinnistaan”?

Weil kutsuu sosiaalipedagogisesti virittyneitä kasvattajia, ohjaajia, opettajia, tutkijoita, hallintovirkailijoita – ketä tahansa – virittämään ajatukset siihen suuntaan, että tien päässä alkaisi näkyä kestävä tulevaisuus. Kestävä tulevaisuuden rakentamisessa on kysymys oman ajattelun ja toiminnan silloittamisesta, suhteiden rakentamisesta toisiin ihmisiin ja myös luontoon sekä sen ymmärtämisestä, että teoilla on merkitystä tulevaisuuden maailman rakentamisessa.

Sivilisaation tuhoon kulkevaa ajattelua ja toimintaa vastavirtaan kulkevassa ihmisen eettiseksi kasvamaan saattamisessa tulee pohdittavaksi, kuinka auttaa kanssakulkijaa tunnistamaan hänen yläpuolelleen asettuvat suuret eläimet. Tärkeää on auttaa ihmistä pohtimaan, millainen onnen maisema avautuu kuljettavaksi, jos minä itse on maailman tärkein asia. Entä millainen maisema eteen avautuu, jos kääntää katseen itsestä ulos-

päin? Miten auttaa ihmistä erottamaan aidot tarpeet epäaidoista tai keino-tekoisista? Miten herätellä ihminen ottamaan vastuu henkisten tarpeidensa tyydyttämisestä? Kuinka saada kanssakulkija havahtumaan sen tosiasian eteen, että hän on sitä ja että hänestä tulee se, mitä hän tekee? Aloita itsestäsi, jos haluat muuttaa maailmaa, on Simone Weilin viesti.

Pian 2020-luvulle avautuvassa maailmassa ihmisen on ratkaistava kysymys oikeuksien ja velvollisuuksien sekä vapauden ja vastuun suhteesta. Ihmiset tarvitsevat vielä oikeuksia turvaksi ja suojaksi hyväksikäytöltä sekä varmistamaan mahdollisuuksia toteuttaa omia pyrkimyksiään yhteiskunnassa. Jos katse on pelkästään oikeuksissa, riskinä on, että pyrkimys vahvistua eettisenä ihmisenä jää vähemmälle huomiolle tai jopa täysin vaille huomiota. Tähän riskiin Weil tarjosi ratkaisuksi katseen kohdistamista ihmisenä olemisen velvollisuuksiin. Velvollisuuksien ymmärtäminen ja niiden perustalta toimiminen auttaa löytämään vastauksen niin oikeuksien ja velvollisuuksien kuin vapauden ja vastuun kysymykseen. Siitä rakentuu myös eettinen ihminen, joka suuntaa toimintansa kohti kestävää tulevaisuutta.

Kuudennen syklin alussa voi nähdä enenevässä määrin sosiaalipedagogiselle ajattelulle ja toiminnalle myötäkarvaan kulkijoita. Myötävirran vahvistumisessa on auttanut tietoisiksi tuleminen niistä seurauksista, joita itsekkäistä ja lyhytnäköisestä ajattelusta seuraa ihmiselle itselleen ja koko ihmiskunnan tulevaisuudelle. Sosiaalipedagoginen kasvatus kasvattaa ”joukkueen” kokoa. Muutoksen kuudes aalto ja Simone Weil kutsuvat yhä äänekkäämmin esiin Paul Natorpin (1854–1924) ajatusta sosiaalipedagogiikasta kaiken kasvatuksen perustana. Joko aika alkaisi olla ajatukselle kypsä?

LÄHTEET

- Hankamäki, J. 2006. Rakkauden välittäjä. Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen idea Simone Weilin ajattelussa. Väitöskirjan uudistettu painos. (Alkuperäisteos 1997.) Helsinki: Like.
- Kuosmanen, V. 2009. Mitä siitä, jos elämä onkin abstraktio pään sisällä – Voisiko uneen tuudittava ja itsepetokseen altistava länsimainen ajattelu muuttua ja alkaa muuttaa maailmaa? Teoksessa S. I. Sotasaaari (toim.) Ajattele – jos uskallat. Filosofit Toivo Salosen 60-vuotisjuhlakirja. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 177–191.
- Kuosmanen, V. 2012. Yhteiskunnan muutos haastaa palvelut, asiantuntijuuden ja asiakkaiden rakentamaan sosiaalipedagogiselle perustalle. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 13, 133–144.

- Kuosmanen V. 2013. Ihminen haluaisi tanssia maailman kanssa – Vastaako Minervan pöllö kutsuun vai jääkö seinäruusuksi? Teoksessa N. Nikkonen (toim.) Arktinen eetos. Symposiumtektejä. Rovaniemi: Pohjoinen Filosofiyhdistys AGON ry, 139–152.
- Kuosmanen, V. 2015. Toisin eläminen ja toisin kokeminen ihmisen kasvun sekä sosiaalipedagogisen kasvatuksen ja ohjauksen haasteena. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 16, 165–178.
- Kuosmanen, V. 2017a. SoTe väistyvän ajan vankina – katseita uuden aikakauden suuntaan. Teoksessa L. Viinämäki & E. Jumisko (toim.) Hyvinvointipalvelut SOTEmyllässä – 14 puheenvuoroa lappilais-sotesta. Lapin ammattikorkeakoulu, Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 25/2017. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu, 81–92. Saatavissa <http://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=9486c401-58f4-4919-af73-21af0084b41f>.
- Kuosmanen V. 2017b. Haluan tanssia maailmani kanssa. Teoksessa V. Kuosmanen. Kaamoksen jälkeen kevät – Katseita muutoksen maisemiin. Kemi: Nordbooks, 99–116.
- Kuosmanen V. 2017c. Maailma on jo dialoginen. Teoksessa V. Kuosmanen. Kaamoksen jälkeen kevät – Katseita muutoksen maisemiin. Kemi: Nordbooks. 121–129.
- Varto, J. 2005. Mitä Simone Weil on minulle opettanut? Helsinki: Kirjastudio.
- Weil, S. 2007. Juurtuminen. Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle. (Alkuperäisteos *L'enracinement*, 1949.) Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Weil, S. 1957. Painovoima ja armo. (Alkuperäisteos *La pesanteur et la grâce*, 1947.) Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Wilenius, M. 2015. Tulevaisuuskirja – metodi seuraavan aikakauden ymmärtämiseen. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.

